

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Στην διάθεση του ανθρώπου να ανακαλύψει την αποτύπωση της κινούμενης εικόνας, κυρίαρχο ρόλο αποτέλεσε ο κόσμος των εικόνων & των οπτικών θεαμάτων στην ιστορία, καθώς και το πως αυτά εξελίχτηκαν για να γίνουν κινηματογράφος.

Η ανθρωπότητα πάντα αρέσκεται στο να καταγράφει και να παρατηρεί εικόνες του κόσμου που την περιβάλλει, δημιουργώντας οπτικά θεάματα που με όλο και πιο σύνθετα μέσα, προσπάθησαν να καταγράψουν την πραγματικότητα σε εικόνες.

Θεάματα βασισμένα στο Κινέζικο θέατρο σκιών, το μαγικό φανό, αλλά και τα λεγόμενα 'peep shows', καθώς και οι διάφορες εξωτικές ονομασίες από τα διάφορα 'panoramas', 'dioramas' κλπ, ήταν τα πλέον επιτυχημένα πριν την έλευση του κινηματογράφου. Από τα μέσα ως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αναπτύχθηκαν συστήματα προβολής με πρωτότυπες ονομασίες όπως: 'panoptikon', 'eidoloscope' κλπ., μέχρι να παρουσιαστούν τα πιο ολοκληρωμένα 'kinetoscope', 'mutascope'.

Παράλληλα, μαζί με την ανάπτυξη της θέασης σε κινηματογραφική 'σκοτεινή' αίθουσα, αναπτύχθηκε και η θέαση σε χώρους όπως τα 'λούνα-πάρκ' [amusement-parks], με μηχανήματα προβολής εικόνων συνήθως με συνοδεία μουσικής, που λειτουργούσαν με 'νόμισμα' ['slot-machines'].

Οι βασικοί 'παράγοντες': το θέαμα στην οθόνη μέσα από τη φωτογραφική σύνθεση της κίνησης, την αναπαράσταση των όψεων της ζωής, που οδηγεί σε 'κάποια' αίσθηση πραγματικότητας, όλα αυτά είναι 'σινεμά'.

Όπως κατέγραψε κι ένας μεγάλος 'διορατικός'¹: ...
«Το 'σινεμά' ακολούθησε δυο δρόμους. Ο πρώτος είναι το θέαμα. Όπως και κάθε 'φαντασμαγορία', θέλει να δημιουργήσει ένα απόλυτο υποκατάστατο του αισθητού κόσμου. Ο άλλος είναι το ηδονοβλεπτικό σώου που ισχυρίζεται πως καλύπτει την ερωτική και την αθώα παρατήρηση της αληθινής ζωής... το σινεμά προέρχεται από την αρχαία λαϊκή μαγεία. Είναι η σύγχρονη όψη μιας εξελισσόμενης ιστορίας σκιών, μια ηδονή για τις κινούμενες εικόνες, μια πίστη στη μαγεία. Η καταγωγή του έχει από τα βάθη της ήδη σχέση, με ιερείς & μαγείες, με επικλίσεις φαντασμάτων»...

Το μεγάλο ταξίδι, από την «αλληγορία του σπηλαίου», του Πλάτωνα το 380πΧ, τις διάφορες εκδοχές θεάτρου σκιών σε Κίνα, Ινδία, Ινδονησία & Μπαλί (όπου οι έγχρωμες μαριονέτες του «Wayang» μέχρι και στις μέρες μας αποτελούν μια εκλεκτή δραματουργική μορφή έκφρασης), μέχρι το 'Μαγικό φανό': εδώ βρίσκεται κι η αληθινή πρόοδος, στην ανάπτυξη της προβολής εικόνων, στατικών ή κινούμενων, στη μετάβαση από το μοναδικό θεατή, στην ομαδική θέαση από το κοινό.

Ο 'μαγικός φανός' εξελίσσεται από τον 11ο-αιώνα, όπου χρησιμοποιείται από 'μάγους & τσαρλατάνους' για παρουσίαση 'τεράτων & φαντασμάτων', στον 17^ο-αιώνα όπου η οθόνη περνάει από τα χέρια των μάγων στους 'ανθρώπους του θεάματος', ως τον 19ο-αιώνα όπου τελειοποιείται κι αποτελεί οικείο αντικείμενο. Γράφει ο Προυστ για τον 'μαγικό φανό' στον "Έρωτα του Σουάν": ... «πολύχρωμες υπερφυσικές οπτασίες ζωγραφισμένες όπως σ' ένα στιγμιαία τρεμουλιαστό τζαμωτό»...

Η προϊστορία του κινηματογράφου ολοκληρώνεται το 1895, 28 Δεκέμβρη, με την προβολή από τους αδελφούς Lumière, της ταινίας τους 'η έξοδος των εργατών από το εργοστάσιο Lumière' που σηματοδοτεί τη νεότερη περίοδο της κινηματογραφίας. Έχουν προηγηθεί το 1827 ο Nicéphore Niepce, με την πρώτη φωτογραφική

εικόνα, μετά από έκθεση της φωτοευαίσθητης επιφάνειας για οκτώ ώρες, καθώς και οι Daguerre, Fox Talbot (1830-40): χωρίς τη (στατική) φωτογραφία, δε θα υπήρχαν 'κινούμενες εικόνες' (moving-pictures).

Πρώτα η ζωγραφική κι αργότερα η φωτογραφία κατάφεραν να 'παγιδέψουν' το φως, τις φόρμες, τα χρώματα και κατά κάποιον τρόπο το χώρο...

Τα ορόσημα για τον κινηματογράφο:

- 'Φενακιστοσκόπιο' -1832 του Βέλγου φυσικού Joseph Plateau: πρώτη πραγματοποίηση της τεχνητής σύνθεσης κίνησης. Ψευδαίσθηση της κίνησης μέσα από την αντανάκλαση σε καθρέφτη μιας σειράς σχεδίων σε χαρτί, τοποθετημένων στο εσωτερικό ενός κύλινδρου που περιστρέφεται. Το φαινόμενο του 'μετεικασματος'ⁱⁱ...

- 'Ζωοτρόπιο' -1834, του Horner, το αρχικά ονομαζόμενο 'daedalum', κατασκευή που έμεινε ξεχασμένη για μια τριακονταετία και το 1867 ο Bradley στην Αγγλία κι ο William F. Lincoln στις ΗΠΑ, ανανέωσαν την πατέντα, μετονομάζοντάς το σε 'Ζωοτρόπιο'. Το τρίτο κύριο οπτικό παιχνίδι μετά το 'θαυματοσκόπιο' και το 'φενακιστοσκόπιο' που βασίζεται, στην αρχή του 'μετεικασματος'. Πρόκειται για έναν κύλινδρο, ανοιχτό από πάνω, στηριγμένο σε κεντρικό άξονα. Ο κύλινδρος διαθέτει σχισμές (ποικίλουν ανά μοντέλο), από τις οποίες βλέπει ο θεατής, στατικές εικόνες ζωγραφισμένες σε χαρτί-'λωρίδα', τοποθετημένες στο εσωτερικό τοίχωμα του κυλίνδρου και χαμηλότερα από τις σχισμές. Καθώς ο κύλινδρος κινείται, δημιουργείται στο θεατή η ψευδαίσθηση της κίνησης.

Έπονται το 'Πραξινοσκόπιο' (Reynaud-1877), ο Muybridge-1878, που με 12 φωτογραφικές μηχανές καταγράφει τον καλπασμό του αλόγου, ο Marey το 1882 με το 'Fusil photographique' & τον

'Chronophotagraphe à pellicule' το 1887, για να φθάσουμε στον Edison που παρουσιάζει φιλμ με διατρίσεις (perforated film), το "κινετοσκόπιο" - 1891 και τους Lumière.

Τέλος ας ορίσουμε τους τρόπους κατηγοριοποίησης στη σύνθεση μιας κινηματογραφικής συλλογής:

1. Στοιχεία & αντικείμενα για την προβολή εικόνων πριν την έλευση του κινηματογράφου
2. Προ-κινηματογραφικά όργανα που χρησιμεύουν στην παρουσίαση εικόνων σε κίνηση
3. Μηχανήματα που καταγράφουν εικόνες της πραγματικότητας, μετά την έλευση της φωτογραφίας
4. Τα μηχανήματα που κατασκευάστηκαν από την πρώιμη βιομηχανία κινηματογραφικού θεάματος: μηχανές λήψης, προβολής καθώς και αξεσουάρ από τα πρώτα 25 χρόνια του κινηματογράφου

Τα 100 αντικείμενα της ταινιοθήκης της Ελλάδος που επελέγησαν συμβολικά, να μας περιηγήσουν στην ιστορία του κινηματογράφου, μας περιμένουν για να μας παρουσιάσουν τη μεγάλη κληρονομιά της αλχημείας...

¹ Τζίμ Μόρισον, 'σημειώσεις για την όραση', εκδόσεις 'Ερατώ', 1983.

² 'Μετείκασμα': η οπτική εικόνα που καταγράφεται στον εγκέφαλο και παραμένει ορατή μετά την παύση της αιτίας που

την προκάλεσε (persistence of vision), έχει σαν αποτέλεσμα την ψευδαίσθηση της κίνησης.